

ใบตอบประ โยคนักธรรมชั้นตรี

ในสนามมณฑลกรุงเก่า

พ. ศ. ๒๔๕๗

พิมพ์เป็น ตัวอย่าง

โดยรับสั่ง สมเด็จพระมหาสมณะ

พิมพ์ครั้งแรก ๓๐๐๐ ฉบับ

พุทธศักราช ๒๔๕๘

ใบตอบประโยชน์คนกึ่งธรรมชาตินิ

ในสนามมณฑลกรุงเก่า

พ. ศ. ๒๔๕๗

พิมพ์เป็น ตัวอย่าง

โดยรับสั่ง สมเด็จพระมหาสมณะ

พิมพ์ครั้งแรก ๓๐๐๐ ฉบับ

พุทธศักราช ๒๔๕๗

๗ ๐๔๐๖๓

ปัญหาธรรมวิภาค

สอบในสนามมณฑลกรุงเก่า

วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๕๓

- ๑ บุคคล ทำ เช่นไร จึง ได้ ชื่อ ว่า บุพพการี บ้าง ได้ ชื่อ ว่า กตัญญูกตเวที บ้าง ๑ จง แสดง ตัว อย่าง ประกอบ กับ อธิบาย ๑
- ๒ บุคคล จะ ประพฤติ ดี หรือ ชั่ว มี อะไร เป็น มูล ๑ จง อธิบาย พอ ให้ เห็น สัม ๑
- ๓ ข้อ ว่า ด้วย รู้จัก ปริมาณ มา ใน ขวรม หมวด อะไร บ้าง แด ใน หมวด อะไร ว่า อย่างไร ๑
- ๔ ผู้ใหญ่ ควร มี ขวรม อย่างไร เป็น เครื่อง อยู่ ๑
- ๕ ใน พระ พุทธ ศาสนา กล่าว อะไร ว่า เป็น บาป หนัก ที่ สุด ๑
- ๖ จะ ทำ คน ให้ เป็น ที่ รัก ที่ นับถือ ของ เขา ควร ตั้ง อยู่ ใน ขวรม อะไร บ้าง ๑
- ๗ ใน อปริหานิยธรรม สรรเสริญ การ หมั่น ประชุม ใน ที่อื่น ดี ความ คลุกคลี ไม่ แย้ง กัน ดอก หรือ ๑
- ๘ เมื่อ มี ตาก กิ ตี ยศ กิ ตี เกิด ขึ้น จะ ทำ ใจ อย่างไร จึง จะ ไม่ ตื่น ๑
- ๙ พระ พุทธ เจ้า ก็นิพพาน แล้ว นึก ถึง ท่าน ดี อย่างไร จึง จัด เป็น อนุตตมิ ประการ หนึ่ง ๑

- ๓๐ มีพ่อเช่นไร ชื่อว่า มีพ่อดี ฯ เมื่อได้พ่อดี เช่นนั้นแล้ว ถ้า
เรา เบน คฤหัสถ์ จะ ควร ทำ อย่างไร แก่ พ่อ ฯ
- ๓๑ ถ้า มี ทรัพย์ ใช้ ใน ทาง ไหน จึง จะ ดี ฯ
- ๓๒ วาสน พอดี จำ เป็น อย่างไร ท่าน จึง จัด เบน กิจ อัน คฤหัสถ์ จะ พึง ทำ
ประการ หนึ่ง ฯ
- ๓๓ ทำ อย่างไร สกฤต จึง จะ ตั้ง อยู่ ยั่งยืน ฯ
- ๓๔ ขุนาตก มีความ เดียง ชีพ ต่าง จาก คน สามัญ อย่างไร บ้าง ฯ

จำนวน ๒๖

เฉลยปัญหาธรรมวิภาค

สอบในสนามมณฑลกรุงเก่า

วันที่ ๑๑ มีนาคม พ. ศ. ๒๔๕๗

๑. บุคคล ผู้ทำ อุปการ ก่อน ได้ ชื่อ ว่า ปุพพการี บุคคล บุคคล ผู้
 รั อุปการ ที่ บุคคล อื่น กระทำ แล้ว แก่ ตน แล้ว กระทำ ตอบ แทน ได้ ชื่อ ว่า
 กตัญญู กตเวที บุคคล ฯ เช่น มารดา บิดา ได้ มี อุปการ เลี้ยง ดู ตั้ง สอน บุตร
 วิชา ให้ ประพฤติ ดี ประพฤติ ชอบ ไม่ ให้ ทำ ความ ชั่ว ดังนี้ ได้ ชื่อ ว่า
 ปุพพการี บุตร วิชา มา ระลึก ถึง อุปการ คุณ ที่ ท่าน ได้ กระทำ แล้ว แก่ ตน
 แล้ว เลี้ยง ท่าน ตอบแทน แล วัธ ทำ กิจ การ งาม ของ ท่าน เปน การ กระทำ
 สอนของ อุปการ คุณ ท่าน ดังนี้ ได้ ชื่อ ว่า กตัญญู กตเวที บุคคล (๑)

๒. บุคคล ที่ ประพฤติ ดี มี อกุศล มุต ๓ เปน เค้าว เต็ม บุคคล ที่ ประพฤติ
 ชั่ว มี อกุศล มุต ๓ เปน ราก เง่า ฯ บุคคล ผู้ ที่ ประพฤติ ตน เปน คน โกง เขา
 บ้าง ลักขะโมยเขา เบียดเบียนพ่ เขา ด้วย อาการ ต่าง ๆ ก็ เปน ด้วย โจร ความ
 ยาก ได้ ของ เขา เมื่อ มี ความ ยาก ได้ แล้ว ของ ตน ไม่ มี ก็ ไป ขอ
 เขา ถ้า ขอ เขา ไม่ ให้ ก็ คิด ลัก คิ ด ขโมย เขา ด้วย อาการ ต่าง ๆ อกุศล
 มุต ทั้ง ๓ อย่าง นั้น ถ้า อย่าง ไต อย่าง หนึ่ง เกิด ขึ้น แล้ว อาจ ยัง อกุศล

(๑) บกพร่อง ฯ

มุต (๒) ขึ้นๆ ให้เกิดขึ้นได้ด้วย เหตุนี้จึงได้กล่าวว่ามีบุคคลที่
ประพฤตินั้น ก็เป็นด้วยอกุศลมุต ๓ คือ โลก โทส โมหะ ๑ บุคคลที่
ประพฤตินั้น เป็นผู้ที่มิกุศลมุต ๓ อย่าง คือ เป็นผู้ไม่โลก ขยา
ได้ของเขา ไม่คิดประทุษร้ายเขา แต่ไม่หลงไปในทางที่ไม่ดีไม่ชอบ
ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มี ความ โลก ความ โกรธ ความ หลง เช่นนี้แล้ว ก็จะไม่
เบียดเบียนเขาด้วยอาหารต่างๆแล้ว (๒) จะประพฤติแต่สิ่งที่เป็นประ
โยชน์ของคนแต่ผู้ขึ้นๆ ดังอธิบายมาพอเป็นตัวอย่างนี้ ๑ (๓)

๓. ข้อว่าด้วยรู้ประมาณนั้น มาในหมวด (๒) อปฺปนณกปฏิปทา ๓
ข้อที่ ๒ ความว่า โภชนะ มัตตัญญตา ความเป็นผูู้จักประมาณใน
การกินอาหารแต่พอสมควร ไม่มากไม่น้อย มาในหมวด (๒) สัมบริต
ธรรม ๗ ข้อที่ ๕ ความว่า มัตตัญญตา ความเป็นผูู้จักประมาณใน
การแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีวิตแต่ในทางที่ชอบ และรู้จักประมาณใน
การบริโภคแต่พอสมควร ๑ (๕)

๔. ผู้ใหญ่ควร มีพรหมวิหาร ๔ คือ ๑ เมตตา ความรัก ใฝ่ปรารถนา
จะให้ (๕) เป็นสุข (๖) ๒ กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้
พ้นทุกข์ ๓ มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ๔ อุเบกขา ความ
วางเฉยไม่ดีใจไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงสมบัติหรือวิบัติเป็นเครื่องอยู่ ๑

(๒) เกิน ๑ (๓) ไม่ขาด ๑ (๔) ขาดแก่การรู้จักประมาณทาง
อ้อม ๑ นับว่าผิด ๑ เลี้ยวใน ๔ ๑ (๕) ขาดคำว่า "สัตว์ทั้งปวง" ๑
(๖) ขาดคำว่า "ทั่วหน้า" ๑

๕. ใน พุทธศาสนา กล่าวว่า อนันตริยกรรม ๕ คือ ๑ นาคฆาต ฆ่ามารดา ๒ บิดฆาต ฆ่าบิดา ๓ อหังคฆาต ฆ่าพระอหังค & โดหิตุบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้า จนถึง ยังพระโลหิตให้ห้อขึ้นไป ๔ สังฆเภท ยังสังฆให้แตกจากกัน เป็นบาป อันหนัก ที่ สุด ๑

๖. ควร ตั้งอยู่ใน สาราณียธรรม ๖ อย่าง คือ ๑ เข้าไป ตั้ง กายกรรม ประกอบ ด้วย เมตตา ใน เพื่อน ภิกษุสามเณร ทั้ง ค่อยหน้า แด ฉบับหลัง คือ ช่วย ขวนขวายใน กิจธุระ ของ เพื่อนกัน ด้วยกาย มี พยาบาท ภิกษุใช้ เบน ต้น ด้วย จิตตเมตตา ๑ ๒ เข้าไป ตั้ง วจีกรรม ประกอบ ด้วย เมตตา ใน เพื่อน ภิกษุสามเณร ทั้ง ค่อยหน้า แด ฉบับหลัง คือ ช่วย ขวนขวายใน กิจธุระ ของเพื่อนกันด้วย วาจา เช่น กล่าว สั่งสอน เบนต้น ด้วย จิตต เมตตา ๑ ๓ เข้าไป ตั้ง มโนกรรม ประกอบ ด้วย เมตตาใน เพื่อน ภิกษุสามเณร ทั้งค่อยหน้า แด ฉบับหลัง คือ คิดแต่ สิ่ง ที่ เบน ประโยชน์ แก่ เพื่อน กัน ๑ ๔ แบ่ง ลาภ ที่ ตน ได้ มา แล้ว โดย ชอบธรรมให้แก่ เพื่อน ภิกษุสามเณร ไม่หวงไว้ บริโภค เฉพาะ ผู้เดียว ๑ ๕ รักษาศีล บริสุทธิ์ เสมอ กันกับ เพื่อน ภิกษุ สามเณร อื่น ๆ ไม่ทำตน ให้ เบน ที่ รังเกียจ ของ ผู้อื่น ๑ ๖ มีความ เห็น ร่วมกัน กับ เพื่อน ภิกษุ สามเณร อื่น ไม่วิวาท กับใคร ๆ เพราะ เหตุ มีความ เห็น ต่างกัน ดังนี้ จึงจะ เป็น ที่รัก ที่นับถือ ของ เขา ๑

๗. ไม่ แย้ง กัน ๑ เพราะ ว่าภิกษุมาก ด้วยกัน บางองค์ ก็ยืนต้นใน ที่สังคต บางองค์ ก็ ชอบ อยู่ ในหมู่ คณะ แต่ใน ที่สังคต นั้น ก็ อยู่ ไม่ได้ ตลอดไป ได้ จะ ต้อง เข้ามา อยู่ ในหมู่ คณะ รวมกัน บ้าง เหตุนี้ พระบรมศาสดา จึงได้

ทรง แต่ง ส่งสอนให้ภิกษุ หนึ่ง ประชุม กัน เนื่อง นิติย แล พร้อม เปรียงกัน
ประชุม แล พร้อม เปรียง ช่วยกัน ทำกิจ ที่ ตั้งไว้ จะต้อง ทำ ๑ อย่าง การที่หนึ่ง
ประชุม กันนี้ ย่อม จะมี ความ เจริญ ไม่ มี ความ เสื่อม ด้วย ๑ (๗)

๘. เมื่อ มี (๒) ถ้า กัฏฐิ ยศ กัฏฐิ เกิด ขึ้น แล้ว ควร พิจารณา เสีย
ว่า สิ่ง นี้ เกิด ขึ้น แล้ว แก่ เรา ก็ แต่ ว่า มัน ไม่ เทียง เปน ทุกข์ มี ความ
แปรปรวน เปน ธรรมดา เกิด ขึ้น แล้ว ก็ ย่อม นิบ หาย ไป เปน ธรรมดา ควร
รู้ ตาม ที่ เปน จริง อย่า ให้ มัน ครอบ งาม จิตต์ ได้ จึง จะ ไม่ ตื่น หลง ไป ตาม
ตา แล ยศ นั้น ๑

๙. การ ที่ ระลึก ถึง คุณ ของ พระพุทธเจ้า นั้น มี ประโยชน์ มาก ๑ เพราะ
ว่า ระลึก ถึง คุณ ของ ท่าน จน ให้ เกิด ศรัทธา ความ เสื่อม ใส เชื้อ มั่น แล้ว ก็
จะ เปน เหตุ ให้ ประพฤติ ปฏิบัติ ตาม พระ ธรรมวินัย เมื่อ ประพฤติ ปฏิบัติ
ชอบ ตาม พระ ธรรมวินัย ๑ ก็ ย่อม จะ รักษา เรา (๘) ให้ ตก ไป ใน ที่
ชั่ว ได้ ๑

๓๐. มี พื่อ ที่ ตั้ง อยู่ ใน สถาน ๕ คือ ๑ ห้าม ไม่ ให้ ทำ ความ ชั่ว
๒ ให้ ตั้ง อยู่ ความ ดี ๓ ให้ ศึกษา คิด พิทยา & หา ภรรยา ที่ สมควร ให้
๔ มอบ ทรัพย์ ให้ ใน สมัย จึง ชื่อ ว่า มี พื่อ ดี ๑ เมื่อ ได้ พื่อ ดี เช่น นั้น แล้ว
ถ้า เปน คน หัก สัก ควร จะ บำรุง ส่น ของ คุณ ตอบแทน ท่าน ด้วย สถาน ๕ คือ ๑ ท่าน
ได้ เลี้ยง มา แล้ว เลี้ยง ท่าน ตอบ ๒ ทำ กิจ ของ ท่าน ๓ ดำรง วงศ์ กุล

(๗) นับ ว่า ผิด ทั้ง ข้อน เพราะ แก่ ไร เหตุ ผล ๑ (๘) ตก คำ
ว่า "ไม่" ๑

๕ ประพฤติตนให้เป็น คน ควร รับ ทรมณ์ มฤตก ๕ เมื่อ ท่าน ล่วงด้นไป แล้ว
ทำบุญ อุทิศให้ท่าน ๑

๑๑. ควร ใช้ใน (๘) ประโยชน์ จึง จะ ดี คือ ๑ เลี้ยง ศิว มารดา บิดา
บุตร ภรรยา บ่าว ไพร ให้ เป็น สุข ๒ เลี้ยง เพื่อน ฝูง ให้ เป็น สุข ๓ บำบัด
อันตราย ที่ เกิด แต่ เหตุ ต่าง ๆ ๔ ทำ พดี ๕ อย่าง คือ ก. ญาติ พดี ส่งเคราะห์
ญาติ ข. อดีต พดี ต้าน รับ แกร ก. บุญ แปล พดี ทำ บุญ อุทิศ ให้ ผู้ ตาย
ค. ราช พดี ถวาย เป็น หวง มี เสวย อากร เป็น ต้น ง. เทวดา พดี ทำ บุญ อุทิศ
ให้ เทวดา ๕ บริจาคทาน ใน สมณะ พรหมณ์ ผู้ ประพฤติ ชอบ ๑

๑๒. จำเป็น อย่าง นี้ คือ พระเจ้าแผ่นดิน ท่าน เป็น ผู้ มี คุณ ได้ ปกครอง
รักษา เรา ด้วย การ ตั้ง กฎหมาย ข้อ บังคับ บุคคล ผู้ ที่ ประพฤติ ตน เป็น คน
ชั่ว เทียว ช่ม เหว ด้วย อาการ ต่าง ๆ ไม่ ให้ ช่ม เหว ซึ่ง กัน แด กัน แด
ท่าน ได้ รักษา บ้าน เมือง ไม่ ให้ ตก ไป ใน อำนาจ แห่ง ประเทศ อื่น ๆ ฉะนั้น ท่าน
จึง จัด เป็น กิจ อัน ศฤหัตถ์ จะ พึง ทำ ประการ หนึ่ง ๑ (๑๐)

๑๓. สกฺก จะ ตั้ง อยู่ ยั้ง ยืน ได้ เพราะ เว้น จาก สกฺกาน ๕ อย่าง คือ
๑ ไม่ แสง หก พัสตุ ที่ หาย แล้ว ๒ ไม่ บุรณ พัสตุ ที่ คร่ำ ครว ๓ ไม่ รู้จัก
ประมาณ ในการ บริโภค สมบัติ ๔ ตั้ง ศรัทธา หรือ บุญ ทศศีล ให้ เป็น แม่ เรือน
พ่อ เรือน ๑ (๑๑)

(๘) ควร จะ เติม คำ ว่า "ทาง ที่ เป็น" ๑ (๑๐) อ่อน ไป ๑

(๑๑) เข้าใจ ปัญหา ผิด ๆ นับ ว่า ผิด ทั้ง ข้อ ๑

๓๕. อุปาสก ท่าน มีความ เดียง ชิพ ต่าง จาก คฤหัสถ์ (๑๒) คือ ๑ ไม่
 ค้าขาย เครื่อง ประหาร ๒ ไม่ ค้า ขาย มนุษย์ ๓ ไม่ ค้าขาย สัตว์ เปน แด
 เนื้อ สัตว์ ที่ ตน ชำ เพื่อเป็น อาหาร ๔ ไม่ ค้า ขาย ยาพิษมี ๕ ไม่ ค้า
 ขาย น้ำเมา ดิน ๖

ให้ ทัง ๓

(๑๒) ควรจะเติมคำว่า "สามัญ" ๖

ปัญหาวิสัยบัญญัติ

สอบในสนามมณฑลกรุงเก่า

พ. ศ. ๒๔๕๓

- ๓ กิจไม่ควรทำของภิกษุ มี ๕ อย่าง เท่านั้นหรือ จึง มาใน อนุศาสน์ เพียง
เท่านั้น ๑
- ๒ อะไร ชื่อว่า ขานัต ๑
- ๓ ขานัต ที่ ภิกษุ ต้อง ด้วย สำคัญ ว่า ไม่ควร ใน ของ ที่ ควร มีกี่ ชื่อ
อะไรบ้าง ๑
- ๔ ภิกษุแดง ได้รับ คำ บอกเล่า ว่า ภิกษุดำ ถ่วงปารวาทิ เชื่อ แด โทท
ภิกษุดำ แต่ พิจารณา ได้ ความ ว่า ไม่จริง เช่น นี้ คำ โทท ของ ภิกษุ
แดง จัด ว่า มีมูล หรือ หาไม่ จงอธิบาย ๑
- ๕ ความ แปลก กัน ของ อนิยต ทั้ง สอง สิกขาบท เปน อย่างไร บ้าง ๑
- ๖ เหตุใดน พระศาสดา จึง ทรง ตั้ง สิกขาบท เนื่อง ด้วย การ ขอ ไว้ เปน หลาย
สิกขาบท ๑
- ๗ ถ้า มี ทาง ที่ ทรง มั่น ให้ ขอได้บ้าง จงแสดง ๑
- ๘ เกสัช ๕ อะไรบ้าง รับ ประเคนแล้ว เก็บ ไว้ ดัน ได้ เพียง กี่ วัน ๑
- ๙ กาด แห่ง จีวร มี กำหนด อย่างไร ๑ ภิกษุ ได้รับ ยกเว้น ใน คราวนี้
อย่างไรบ้าง ๑

- ๓๐ ภิกษุ พุค มุตา ต้อง ขามติ อย่างไร ๑
- ๓๑ จง ฐิต์ ติวอย่าง ขามติ ปาจิตติย ที่ ทรง มัญญติ เพื่อ บ้องกัน ความดูร้าย
ของ ภิกษุ ๑
- ๓๒ ครองผ้า อย่างไร เรียก ว่า เปน ปริณชาติ ๑
- ๓๓ วิเวกขิกรณ กับ อนุเวกขิกรณ ต่าง กัน อย่างไร ๑
- ๓๔ ถ้า พระวินัยธร ปรับ ขามติ ภิกษุ ตามคำ ของ คน ที่ เชื้อได้ ตาม อนินย
สิกขาบท เช่น นั้น เรียก ว่า รังม ขิกรณ ด้วย สมณะ ไหร ๑

จำนวน ๒๖

เฉลยปัญหาวินัย บัญญัติ

สอบในสนามมณฑลกรุงเก่า

วันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๗

๑. กิจ ไม่ควรทำ ของภิกษุ ไม่มี อยู่ เพียง & เท่านั้น ที่มา ใน อนุศาสน์
เพียง & เท่านั้น ก็เพราะโทษ ทั้ง & นั้น ถ้าภิกษุ ผู้บวชใหม่ไม่รู้ ข้อบัญญัติ
ไป ถ่วง เข้าแล้ว ก็ จะ ขาด จากความ เป็น ภิกษุ เพราะ ฉะนั้น พระบรม คำสั่ง
จึง ได้ ทรง บัญญัติ ให้ พระ อุปัชฌาย์ ผู้ อุปสมบท กุลบุตร แล้ว ให้ บอก สิ่ง ที่
บรรพชิต จะ ต้อง อาศัย & แล้ว ให้ บอก กิจ ที่ ไม่ ควรทำ อัน โดด ค่ อ ความ
ขาด จาก ความ เป็น ภิกษุ ไว้ แต่ ย่อ ๆ เพียง & อย่าง เท่านั้น ก่อน ค่ เมื่อ
ภายหลัง จึง ค่อย ศึกษา ให้ ท่อง ถึง ตลอด ใน สิกขาบท ที่ พระองค์ ทรง บัญญัติ ไว้ ๑

๒. โทษ ที่ ภิกษุ ประพฤติ ถ่วง ละเมิด ใน ข้อ ที่ พระพุทธเจ้า ทรงห้าม เรียก
ว่า อาบัติ ๑

๓. มี ๓ ชื่อ คือ กุลตัจฉัย ๑ ปาจิตตีย์ ๑ (๑) ทุกกฏ ๑

๔. คำ โทษ ของ ภิกษุ ดัง เช่น นั้น จัด ว่า มีมูล ได้ เพราะ เหตุ ว่า ภิกษุ
แดง ได้ รับ คำบอกเล่า แต่ มีความ เชื่อ คำนั้น ก็ มีความ รังเกียจ อยู่ จึง

(๑) ปรับเป็นกุลตัจฉัยแปดปจิตตีย์ด้วยเกินไป ๑ นับว่าผิดถึง ๑

ได้ใจท^{ขึ้น} ตาม เขา บอก นั้น ด้วย ความ เชื่อ แด รั้ง เกียจ นั้น เช่น นั้น จัก
ว่าใจท^{ด้วย} มี มุต ตาม คำ เขา บอก เถำ นั้น ๑

๕. ความ แปลกกัน ของอนิยต สิกขาบท มี ๒ อย่าง คือ ด้วย สัตถาบท อย่าง ๑
ด้วย ต้อง ขาบท^{มาก} แด น้อย กว่า กัน อย่าง ๑ ใน ข้อ ๑ ห้าม ไม่ ให้ นั่ง ใน ที่
ตัมบา คือ ที่กำบัง ซึ่ง บุคคล ผู้อยู่ ข้างนอก แด ดู เข้า ไป ข้าง ใน ไม่ เห็น กับผู้หญิง
แเด เปน ที่ จะ ต้อง ขาบท^{ได้} ๓ อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาติเสต์ ปาจิตตีย์
ส่วนใน ข้อ ๒ นั้น ห้าม ไม่ ให้ นั่ง ใน ที่ ตัม หู คือ ที่ แจ้ง ซึ่ง บุคคล แด เห็น แด
พูดกัน ไม่ ได้ยิน เช่น กวาง บ้าน หรือ กวางทุ่ง เปนต้น กับ ด้วย หญิง แด
เปน เชนร ที่ จะ ต้อง ขาบท^{ได้} เพียง ๒ คือ สังฆาติเสต์ ปาจิตตีย์ ๑ อนิยต
ทั้ง ๒ แปลกกัน ดัง อธิบาย มา ณนี้ ๑

๖. เพราะ เหตุ ว่า พระองค์ ทรง บัญญัติ ห้าม เพื่อ บ้องกัน ภิกษุ ไม่ ให้ รับ
กอน ชาว บ้าน เขา ให้ ได้ ความ เดือด ร้อน เพราะ การ ขอ แห้ง ภิกษุ ผู้ ไม่ รู้จัก
ประมาณ ในการ ขอ ณนี้ ๑

๗. การ ขอ^{ขึ้น} มี ทาง ที่ ทรง ผ่อน ให้ ขอได้ เช่น ภิกษุ มี จีวร อัน โจร ซึ่ง
เขาไป เสี้ย หรือ มี จีวร อัน นิบหาย เสี้ย ทรง ผ่อน ให้ ขอได้ แด ทรง ผ่อน ให้
ภิกษุ ใช้ ให้ ขอ เข้า สุก แด กับเขา แก่ คน ไม่ ใช้ ญาติ ไม่ ใช้ ปวรณา มา เพื่อ
ตนได้ ๑ (๒)

๘. เกดัส ๕ คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, น้ำอ้อย, รับ
ประเคน แดัว เก็บไว้ ณนี้ ได้ เพียง ๗ วัน เปนอย่าง ยิง ๑

(๒) บทพร้อง ๑

๘. กาล จีวรนั้น ถ้าไม่ได้กรานกฐิน นับตั้งแต่วัน แรมค่ำ ๑ เดือน ๑๓ ถึงเพ็ญ กลาง เดือน ๑๒ ถ้าได้กรานกฐิน กาลจีวร นั้น ก็ยัด ออก ไป อีก ๕ เดือน คือ ตั้งแต่ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๓ ถึง เพ็ญ เดือน ๕ ภิษุได้ รับ ยก เว้น ๕ สิกขาบท คือ ปฐมกฐิน สิกขาบท ๑ ทุติยกฐิน สิกขาบท ๑ คนโกชน สิกขาบท ๑ ปรมปร โภชน สิกขาบท ๑ จารัตถ์ สิกขาบท ๑ ฯ

๙. ภิษุ พุทธสา อวดอุตริมนุสธรรม์ ที่ ไม่ มีจริง ต้องปาราชิก พุทธสา อวด อุตริมนุสธรรม์ โดย ปริยาย ต้อง ถูกตั้งจำเลย พุทธสา โจทภิษุอื่น ด้วย ขาบัติปาราชิกไม่ มีมูล ต้องตั้งฆาติเสธ พุทธสาโดยปกติ คือ ได้ยิน ว่า ไม่ได้ยิน ไม่ได้ยิน ว่าได้ยิน เป็นต้น ต้อง ปาจิตตีย์ พุทธสา โจทภิษุอื่นด้วย ขาบัติต้อง ทุกกฎ (๓) ฯ

๑๐. เช่น สิกขาบท ที่ ๕ แลที่ ๕ แห่งสหัมมิกวรรค ไม่ให้ภิษุให้ ประหาร แก่ ภิษุอื่น แล ไม่ให้เจ้อ ทำทำ ตุจให้ ประหาร แก่ ภิษุอื่น ถ้า ภิษุ ทำ เช่นนั้น ต้องขาบัติ ปาจิตตีย์ ฯ

๑๑. นุ่ง ข้างบน เหนือสะดือ ขึ้นมา ข้างล่าง เพียง ครึ่งแข้ง ห่ม ข้างบน

(๓) ในวิภังคกล่าวไว้อย่างนี้ก็จริง แต่ไม่ชอบ เพราะมีสิกขาบท ที่ ๑ แห่งมุตสาทาวรรค ที่แรงกว่า อันจะพึงยกขึ้นปรับ ฯ ถ้าปรับ อย่างนั้นพูดได้ความเขากลับต้องอาบัติเบากว่าพูดสับปรับ เพราะฉะนั้น ควรปรับเป็นปาจิตตีย์เหมือนกัน ฯ นับว่าผิด ๑ เลี้ยวใน ๔ ฯ

บิตหลุมคอ ข้างต่างเสมอสบง ครองผ้าเชื่อนั้น เรียกว่าเป็นบริมณฑล ๑ (๕)

๓๓. วิเวกาทิกรณ ความเดียวกัน ด้วย ขรรณวินัย ว่าสิ่งนี้ เป็นขรรณ
เป็นวินัย สิ่งนี้ไม่ใช่ ขรรณไม่ใช่ วินัย ส่วน ขนุเวกาทิกรณนั้น โจท
กัน ด้วย ขาบท ทั้งปวง ต่างกัน ดังนี้ ๑

๓๔. เรียก ว่า ระเบียบ ด้วย สมถ ข้อที่ ๖ ความ ว่า ลงโทษ แก่ ภิกษุผู้ผิด
เรียก ว่า ศัสตปายัสติกา ๑

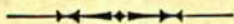

ให้ทั้ง ๓

ปัญหาพุทธประวัติ

สอบในสนามมณฑลกรุงเทพฯ

วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๕๗

- ๑ ใน ชมพูทวีป ก่อน พุทธกาล แบ่ง คน เป็น ๓ เหล่า ที่ เรียกว่า วรรณะ ๑
- ๒ พระ ศาสตรา ของ พวก เรา เกิด ขึ้น ใน เหล่า ไหน ๑
- ๓ การ ศึกษา ของ คน ใน ยุค นั้น เป็น อย่างไร ๑
- ๔ พระ ศาสตรา ได้ ทรง รับ ศึกษา สมควร แก่ เหล่า ของ พระองค์ แล้ว นำ จะ ทรง ยินดี ใน ขรรษาดี เหตุ ไฉน จึง ทรง มุ่ง ไป ใน ทาง ทรง ผนวช ๑
- ๕ ตั้งแต่ ทรง ผนวช แล้ว ก็ บิ จึง ได้ ตรัสรู้ ๑
- ๖ เหตุ ไฉน กว่าจะ ได้ ตรัสรู้ จึง ขำ ถึง เท่านั้น ๑
- ๗ ตั้งแต่ ตรัสรู้ แล้ว พระองค์ ได้ ทำ กิจ ของ พระพุทธเจ้า อย่างไร เป็น แรก ๑
- ๘ ใคร ได้ บัณฑิต ธรรม พิเศษ เป็น พระสาวก องค์ แรก ๑
- ๙ พระสาวก ได้ เป็น กำดั่ง ของ พระศาสดา อย่างไร บ้าง ๑
- ๑๐ คน ถือ พระพุทธ ศาสนา ใน บาฬี จิต เป็น ๓ เหล่า แต่ เรียก ชื่อ อย่างไร บ้าง ๑
- ๑๑ พระโอวาท ที่ ประทาน แก่ บริษัท เหล่า นี้ มี อย่างไร จึง แสดง พอ เป็น ตัวอย่าง ๑

- ๑๒ ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ อยู่ กับ จัง นิพพาน แต่ตั้งแต่นั้น ก็บ่ต้องมาแล้ว ฯ
 ๑๓ อย่างไร พระศาสดาจึงเป็นมาได้ ยี่สิบยาวถึงปานนี้ ฯ จงตอบเพียงสั้น ๆ ฯ
 ๑๔ พระศาสดา แด พระสาวก มี คุณ แก่ พวก เราด้วย จะบูชาท่าน อย่างไร ดี ฯ

จำนวน ๒๖

เฉลยปัญหาพุทธประวัติ

สอบในสนามมณฑลกรุงเก่า

วันที่ ๑๓ มีนาคม พ. ศ. ๒๔๕๗

๑. ในชมพูทวีป ก่อนพุทธกาล แบ่งคนเป็น ๔ เหล่า คือ กษัตริย์ ๑
พราหมณ์ ๑ แพศย์ ๑ ศูทร ๑ ที่เรียกว่าวรรณะ ๖

๒. พระคำสดาของพวกเรา เกิดขึ้นในเหล่ากษัตริย์ ๖

๓. การศึกษาของคนในยุคนั้น เป็นไปตามหน้าที่ของคน ๆ คือ พวก
กษัตริย์ศึกษาในการยุทธวิธี ทางปกครองรักษามันเมือง พวก
พราหมณ์ศึกษาในการคำสดาแลวิธีบำเพ็ญพรตต่าง ๆ พวกแพศย์
ศึกษาในวิทยาต่าง ๆ แลการทำนาค้าขาย พวกศูทรศึกษาในการงาน
ต่าง ๆ เป็น การรับจ้าง อัน (๑) ด้วยกำลังแรงของตน การศึกษาของ
คนในยุคนั้น เป็นไปตามหน้าที่ของคน ๆ ดังพรรณนามาฉนั้น ๖

๔. เพราะเหตุว่าพระองค์ทรงเห็น ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความ
ตาย อันครอบงำมหาชนอยู่ทุกหมู่เหล่า แล้วไม่คิดถึงตนว่า ความแก่
ความเจ็บ ความตาย จะมาถึงตน หลงมัวเมาอยู่แต่ในการครองเย้าเรือน

(๑) ขาดคำว่า "จะพึงทำ" ๖

แม้พระองค์ ก็ เปรียบ เช่นเดียวกัน อย่าง นั้น แล้ว พระองค์ ทรง เมื่อ หมาย การ
ครอง ราชสมบัติ อัน ประกอบ ไป ด้วย ความ แก่ ความ เจ็บ ความ ตาย แล้ว ทรง
ดำริห์ หา อุบาย เพื่อ จะ ให้ พ้น ทุกข์ ทั้ง ๓ นั้น แล้ว พระองค์ ทรง เห็น ว่า
การ ครอง ฆราวาส เปรียบ ที่ คับแคบ ไม่ เป็นหนทาง ที่ จะ แสวง หา อุบาย เป็นเครื่อง
ตรัสรู้ ที่ จะ พ้น ทุกข์ ได้ แล พระองค์ ทรง เห็น ว่า บรรพชา เป็น โอกาส ว่าง
พอ ที่ จะ แสวง หา อุบาย เป็น เครื่อง ตรัสรู้ ได้ เพราะเหตุนี้ พระองค์ จึง ทรง
มุ่ง ไป ใน ทาง ทรง ผนวช ฯ (๑)

๕. ตั้ง แต่ ทรง ผนวช แล้ว ๖ ปี จึง ได้ ตรัสรู้ ฯ

๖. เพราะเหตุ ว่า พระ อนุตตร สัมมาสัมโพธิญาณ นี้ ไม่ เป็น ธรรมดา ที่
บุคคล จะ พึง ตรัสรู้ ได้ โดย ง่าย ๆ (๒) แล พระองค์ ทรง ผนวชแล้ว ได้
เที่ยว ไป เสด็จ แสวงหา แล ทอดลอง ใน สถานที่ต่าง ๆ เช่น พระองค์ ได้ เสด็จ ไป
ศึกษา ฌาน สัมมาทิ ในสำนัก อาฬารดาบส แล อุทกดาบส เพื่อ ทอดลอง ดู ว่า
จะเป็นทาง ตรัสรู้ ได้ บ้างกระมัง เมื่อพระองค์ ทรง เห็นว่า ไม่ใช่หนทางตรัสรู้
แล้ว จึง ได้ ลา ท่าน ทั้ง สอง นั้น ไป เพื่อ เสด็จ แสวงหา หน ทาง เปรียบ เครื่อง ตรัสรู้
ต่อไป เช่น ทรง นำเพณู ทุกกร กิริยา ด้วย วิชาการ ต่าง ๆ แต่ ก็ ไม่ ได้ ตรัสรู้

(๑) นี้ แก่ตามแบบ ควรจะแก้ว่า เป็นเพราะมีพระมหากรุณาในมหา
ชนเป็นอย่างใหญ่ จึงทรงเปลี่ยนแปลงความเป็นไปของพระองค์ ฯ

(๒) เป็นเพราะธรรมดาสามัญ ฯ เป็นประโยชน์แก่พระองค์ในเวลา
ตรัสรู้แล้ว ฯ

แล้ว พระองค์ ก็ เลิก เสีย ทรง นำเพ็ญ เพียร ทาง จิตต์ ต่อ ไป จึง ได้ ครดิ รั
พระ อนุตตร สัมมา สัมโพธิญาณ เพราะ เหตุ นี้ จึง ได้ ครดิ รั ข้าง ถึง เพียง
นั้น ฯ (๓)

๗. ตั้ง แต่ ครดิ รั แล้ว พระองค์ ได้ เสด็จ วิมุตติสุข ตาม ไม้มหาโพธิ อัน
เป็น กิจ ส่วน พระองค์ เบน ที่ แรก ฯ (๔)

๘. พระอัญญาโกณฑัญญได้ บัดอุรรม พิเศษเป็น พระสาวก องค์แรก ฯ

๘. พระสาวก ได้ เบน กาลัง นำ คำสั่ง สอนของ พระศาสดาไป ประกาศ พระ
ศาสนา ให้ แพร่ หาย ทั่วไป ใน ราชธานี คาม นิคม นั้น ฯ (๕)

๓๐. คนถือ พระพุทธรศาสนา ในมาหิ จิต เบน ๕ เหล่า คือ ภิกษุบริษัท ๓
ภิกษุณี บริษัท ๓ อุบาสกบริษัท ๓ อุบาสิกาบริษัท ๓ เรียกชื่อ ว่า พุทธบริษัท ฯ

๓๑. พระโอวาท ที่ แสดง แก่ บริษัท นี้ มี มาก นัก จะ แสดง พอ ให้ เห็น เป็น
ตัวอย่าง เช่น พระองค์ ทรง แสดง ขัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรค ภิกษุ
บัญญัติว่า “ทางตาม ๒ อย่าง คือ การสุจริต ถิการุโยค ความ ประกอบ
พัวพัน ให้ แน่น เนือง อยู่ ใน การ สุข ๓ อคติกถมถาญโยค ความ ประกอบ
ตน ให้ เหน็ด เหนื่อย เปลา ๓ อัน บรรพชิต ไม่ ควร เสพ แล้ว ทรง แสดง
มัชฌิมา ปฏิปทา หนทางกลางอัน ไม่ เข้า ไป ไกล หน ทาง ทั้ง ๒ อย่าง นั้น มี
องค์ ๘ ประการ คือ เห็นชอบ ๓ ดำริชอบ ๓ วาจาชอบ ๓ การวร

(๓) ตอบเป็นเล่าเรื่องไป ฯ (๔) ไม่รู้จักหีบหัวใจของพุทธกิจ
ที่ แรก ฯ นับ ว่า ผิด เต็ม ข้อม ฯ (๕) บกพร่อง ฯ

ชอบ ๑ ได้ยังชีวิตชอบ ๑ เพียรชอบ ๑ ระลึกชอบ ๑ ตั้งใจไว้
 ชอบ ๑ อันบรรพตควรรู้แล้ว ทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ ๑ สมุทัย ๑
 นิโรธ ๑ มรรค ๑ แสดงมาพอเป็นตัวอย่างนี้ ฯ (๖)

๓๒. ทรงบำเพ็ญพุทธกิจอยู่ ๔๕ ปี จัณนิพพาน ตั้งแต่บัดนั้นมา ๔๕๗ ปี
 ถ่วงมาแล้ว ฯ

๓๓. พระศาสดาเป็นมาได้ ยึดยาวถึงเพียงนี้ ด้วยการ ยก สังกายมา ร้อย
 กรของพระธรรมวินัย ค่อย ๆ มาให้เป็นหลักตาม (๗) สั่งสอนให้
 พุทธบริษัท ประพฤติปฏิบัติตาม พระธรรมวินัยสืบต่อ ๆ กันมา ฯ

๓๔. บรูชาท่าน ด้วยการ ประพฤติ ปฏิบัติตาม ธรรมวินัย คำสั่งสอนของท่าน
 จึงจะดี ฯ

ให้ทั้ง ๓

(๖) ไม่รู้จัก บ่อ พระโอวาท ฯ เป็นอัน ผิดเต็มข้อ ฯ

(๗) ควร จะ เต็ม คำว่า " พระสาวก ทั้ง หลาย ช่วย กัน " ฯ

จำนวน ๒๖

เรียงความแก้กระทู้ธรรม

สอบในสนามมณฑลกรุงเก่า

วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๗

นิมิตต์ดี สาธุปานิ กตัญญูกตเวทิตา ฯ

ความกตัญญูกตเวทิตา เป็นเครื่องหมายของคนดี ฯ

ภานิต ข้อนี้ บัณฑิตทั้งหลาย มี สมเด็จพระบรมศาสดา เป็น ประธาน
กล่าวสรรเสริญ ว่า ความ กตัญญูกตเวทิตา เป็น เครื่องหมาย ของ คน ดี ก็
แต่ การ ที่ จะ อธิบาย ความใน ภานิต นี้ นั้น ต้อง ให้ เข้าใจ ความ ของ คำ ว่า
กตัญญูกตเวทิตา นั้น เสีย ก่อน ว่า อย่างไร กตัญญู นั้น แปลว่า บุคคล ผู้ รู้ คุณ ที่
ท่าน ทำ แล้ว เก่ง ตน แต่ ยัง ไม่ได้ กระทำ ตอบ แทน เป็น แต่ เพียง รู้ แล ระวัง ถึง
คุณ ของ ท่าน อยู่ ฯ ส่วน กตเวทิตา นั้น แปลว่า บุคคล ผู้ รู้ อุปการ ที่ ท่าน กระ
ทำ แล้ว แล กระทำ ตอบ แทน สั้น ของ คุณ ท่าน ที่ ได้ กระทำ แล้ว เก่ง ตน ฯ

หนึ่ง กตัญญูกตเวทิตา บุคคลนี้ เป็น บุคคล ที่ หา ได้ ยาก เพราะ ว่า
บุคคล เรา เกิด มา ใน โลก ที่ จะ เป็น ผู้ รู้ คุณ ที่ ท่าน กระทำ แล้ว เก่ง ตน แล กระทำ
ตอบ แทน ท่าน จริง ๆ ไม่ ใครง มี ๆ แต่ บุคคล ที่ ไม่ ใครง รู้จัก อุปการ คุณ ที่ เขา

ทำแล้ว แก่ คน แต่บางที (๑) กับ เนะคุณ เขา เสีย อีก ก็มี บุคคล เช่นนี้ มีโดย มาก เช่นกับ คำที่ เขา พูด กัน ว่า คน ชั่ว หา ง่าย คนดี หายาก นั้น ๑
จริง อยู่ บุคคล ที่ เปนบุรพการี ผู้ กระทำ อุบการ ก่อน เปน ผู้ ที่กตัญญู บุคคลควร
จะ ระลึก ถึง คุณ ท่าน แต่ กระทำ ตอบ แทน จัด เปน ๔ ประเภท คือ พระพุทธเจ้า
กับพุทธบริษัท คู่ ๑ พระมหากษัตริย์ กับพลเมือง คู่ ๑ พระอุปัชฌาย์ และอาจารย์
กับศิษย์ คู่ ๑ มารดาบิดา กับ บุตร ธิดา คู่ ๑ คู่ ที่ ๑ คือ พระพุทธเจ้ากับ บริษัท
นั้น (๒) พุทธเจ้า ท่าน เปนผู้ มีคุณมาก ถ้า จะ ว่าโดย ย่อ ก็ คือ พระ บัญญา
คุณ ๑ พระบริสุทธิ์คุณ ๑ พระกรุณา คุณ ๑ พุทธบริษัทควร จะประพฤติปฏิบัติ
ชอบตาม พระธรรม วินัยคำ สั่งสอน ของ ท่าน แล้ว แลนำคำ สั่งสอนของท่านไป
สั่งสอนให้ ผู้อื่น ประพฤติ ปฏิบัติตาม ดังนี้ ก็ได้ ชื่อว่า สอนของ คุณของท่าน ๑
คู่ ที่ ๒ พระ มหากษัตริย์ เปน ผู้ ได้ ปกครอง รักษาบ้าน เมืองให้ พล เมือง ได้ รับ
ความสุข สมายทั่ว หน้า กัน พลเมือง ทำมาหา ได้ ด้วย การ ทำนา หรือ ค้าขาย
อย่างใดอย่างหนึ่ง ได้ทรัพย์ มา ควรจะ ถวาย แต่ ท่าน ด้วยการ เสีย ภาษี
เพื่อ เปน พระราชสมบัติ บ้าง (๓) พระองค์ แล บ้าน เมืองให้ ได้ ความสุข
ความเจริญ ต่อ ๆ ไป ๑ คู่ ที่ ๓ อุปัชฌาย์อาจารย์ เปน ผู้ ที่ ได้ มีคุณ
แก่ ศิษย์ คือ แนะนำ สั่ง สอนไม่ให้ ทำ ความ ชั่วให้ ประพฤติ แต่ สิ่ง ที่ ดี แต่
ให้เรียน คิดปฎิภาณ แลบอกให้ จนหมด ความรู้ ของคนไม่ มีติดบังไว้ แล ยกย่อง
คุณ ความดีให้ ปรากฏ แก่ เพื่อนฝูง แล้ว ทำความ มั่นคงในทิศ ต่าง ๆ ศิษย์
ควร จะ สอนของ คุณ ท่าน ด้วยการ ถูกราบ ยืน รับ แล คอย เข้าไป ยืน คอยรับใช้ แล้ว

(๑) น่าจะตกคำว่า "ถึง" ๑ (๒) ตกคำว่า "พระ" ๑

(๓) ตกคำว่า "รุ่ง" ๑

หมั่น บำรุง ปฏิบัติ ท่าน แด ท่านจะ สั่งสอน สิ่งใด ก็ เชื้อฟั่ง คำของท่าน แด
จะ ศึกษา ศิลปวิทยา สิ่งใด ก็ ศึกษาโดย ความ เคารพ ฯ คู่ ที่ ๕ มารดา
บิดา เปน ผู้ ที่ มีคุณ แก่ บุตรธิดา ด้วย การอุปการ เลี้ยงดูมา แดให้ กระทำ ถ้วนแต่
สิ่ง ที่ ดีไม่ให้ กระทำ ความชั่ว แดเมื่อ มีวัย สมควรแล้ว ก็ส่งไปให้ ศึกษาศิลป
วิทยาใน สำนัก ครู เมื่อ ออก จากใน (๕) สำนัก ครู แล้ว ควร จะมี เย้า เรือน
ถ้า เปน บุตรชาย ก็ เลี้ยง ภรรยา ที่ สมควรให้ ถ้า บุตรหญิง ถ้ามีใคร มาสู่ ขอ
ก็ เลี้ยงดู แต่คนที่ ดี ๆ ให้ แดก็ แบ่งปัน ทรัพย์สิน ให้ ตาม สมควร บุตรธิดา
ควร จะ กระทำอุปการ สมองคุณ ตอบแทน ท่าน ด้วย การ เลี้ยง ท่าน ตอบ แด
ทำกิจ ของท่าน แดคำ (๕) วงศ์กุล ประพฤติตนให้เป็นคน ควรรับทรัพย์สินมรดก
เมื่อ ท่าน ล่วงลับไป แล้ว ทำบุญอุทิศให้ ท่าน ฯ

บุคคล ผู้ ที่ รู้ อุปการ ที่ ท่านทำ แล้ว แก่ตน แดทำ อุปการ ตอบแทน คุณ
ท่าน ดังที่ ได้ พรรณนา มานั้น ก็ได้ ชื่อ ว่า เปน ผู้ มี กตัญญูกตเวที ผู้รู้
อุปการ ที่ ท่าน ทำแล้ว แด ทำตอบ แทน ท่าน เมื่อ บุคคล เปน ผู้ มี กตัญญู
กตเวที ในตน (๕) เช่นนี้ แล้วบุคคล นั้นก็ ได้ ชื่อว่าคนดี สมกับพุทธภาษิต
ที่ได้ยกไว้ ข้างต้น นั้น ดังพรรณนา มาฉนี้ ฯ

ให้ทั้ง ๓

(๔) เกิน ฯ (๕) ตกคำว่า “ รง ” ฯ

W 20

